

УДК 37.015.3:37.091.398

ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Полулященко Т.Л.,
старший викладач кафедри спортивних дисциплін
Інститут фізичного виховання і спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

У статті порушено проблему пошуку нових методик педагогічного впливу на розвиток фізичних якостей учнів основної школи в процесі позакласної роботи з фізичного виховання і спорту. З'ясовано сутність виховання фізичних якостей учнів основної школи у процесі позакласних занять обраним видом спорту. Обґрунтовано ефективність педагогічних умов виховання фізичних якостей учнів основної школи. Запропоновано алгоритм реалізації програми фізичного виховання школярів.

Ключові слова: фізичне виховання, розвиток фізичних якостей, педагогічні умови, виховання молоді, педагогічні методи.

В статье затронута проблема поиска новых методик педагогического воздействия на развитие физических качеств учащихся основной школы в процессе внеклассной работы по физическому воспитанию и спорту. Выяснена сущность воспитания физических качеств учащихся основной школы в процессе внеклассных занятий избранным видом спорта. Обоснована эффективность педагогических условий воспитания физических качеств учащихся основной школы. Предложен алгоритм реализации программы физического воспитания школьников.

Ключевые слова: физическое воспитание, развитие физических качеств, педагогические условия, воспитание молодежи, педагогические методы.

Polulyashchenko T.L. PEDAGOGICAL PRECONDITIONS FOR EDUCATION OF PHYSICAL QUALITIES OF STUDENTS IN NON-AUDITING WORKS ON PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

The article deal with the problem of searching for new methods of pedagogical influence on the development of physical qualities of students in the school in the process of non-auditing work in physical education and sport. It was revealed the essence of education of physical qualities of pupils of the school in the course of non-auditing employment by the selected kind of sports. It substantiates the effectiveness of the pedagogical conditions of the education of the physical qualities of students. Also it was offered algorithm for the realization of the program of physical education of pupils.

Key words: physical education, development of physical qualities, pedagogical conditions, education of youth, pedagogical methods.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки поряд з проблемами впровадження інноваційних технологій, форм та методів організації підготовки фахівців у ВНЗ, надзвичайно важливим завданням освіти в Україні є формування фізичного, психічного і духовного здоров'я молодого покоління. Нині значно сформувались громадянські цінності виховання, освітні заклади стали відкритими для батьків, громадських організацій. Розширюється кількість суб'єктів виховного впливу, узгоджуються їх дії. Успішно здійснюються всеукраїнські заходи й акції з активізації моральної позиції дітей та учнівської молоді. Нині в умовах відродження інтересу до виховання і розуміння його ролі для розвитку суспільства А.Л. Демянчук вважає, що вже недостатньо говорити про необхідність центрування виховного процесу на особистості дитини, адже досягти успіхів без реальних механізмів виховання її морально-вольових, фізичних і духовних якостей неможливо [2, с. 69].

В основній школі, коли учні оволодівають системою знань, фізичні можливості необхідно поєднувати з їх інтелектуальним розвитком. Ми вважаємо, що саме цей період в житті кожного школяра потребує пошуку нових ефективних методів виховання та навчання. Цей вік є найбільш складним та певною мірою вирішальним у розвитку особистості і водночас постає найбільш суперечливим періодом, що характеризується інтенсивним ростом та анатомо-фізіологічною перебудовою організму дитини, якісними перетвореннями особливостей її психіки [8, с. 19].

Для підтримки високої працездатності організму необхідна щоденна м'язова робота. Діти мають одержувати певну норму фізичного навантаження щодня. Отже, потрібні додаткові форми фізичного виховання. У зв'язку з цим зростає необхідність удосконалення змісту фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи. Важливу роль у навчально-виховному процесі відіграє позакласна фізкультурно-оздоровча

і спортивно-масова робота. Актуальною в цьому контексті є проблема набуття учнями фізкультурних знань, культури рухів, формування пріоритету здоров'я, що має посідати одне з чільних місць у системі їх найвищих цінностей, а на цій основі – поліпшення функціонального стану [3; 5; 15].

Удосконалюючи процес формування фізичної культури учнів, насамперед, за їх активної участі у фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходах, можна створити таку виховну систему, що сприятиме їх становленню як особистості. Тобто формування фізичної культури створює умови для розвитку різноманітних зв'язків учнів, допомагає набуті їм досвіду самостабілізації у мікро- і макрооточенні, зміцнити власну життєспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема педагогічного виховання школярів постійно перебуває у центрі уваги та залишається актуальним напрямом у дослідженні педагогічних факторів сьогодення. Про це свідчать роботи Р. Белова, Н. Носової, Л. Ніколаєвої, Ю. Мануйлова, Г. Бочарової, О. Примакова, Ю. Мануйлова, Б. Ведмеденка, А. Романова, О. Леонова, В. Семеніва. Висвітленню особливостей виховної роботи в учнівському колективі та визначенню її впливу на становлення й розвиток особистості учнів присвячені дослідження Т. Круцевич, Г. Корди, М. Фіцули. У дослідженнях О. Вацеби, Л. Волкова, С. Закопайла, М. Зубалія, Ю. Компанійця, О. Куца, В. Лабскіра, Б. Шияна, В. Язловського та інших розкрито педагогічний потенціал фізкультурно-спортивної роботи, визначено умови впливу занять фізичною культурою на виховання учнів різного віку.

У психолого-педагогічній літературі проблема вдосконалення методики позакласної роботи в школі стала предметом вивчення таких дослідників: О. Бичук, Г. Богданов, Л. Волков, Л. Гурман, С. Г. Карпенчук, О. Леонов, О. Логвиненко, Г. Пастушенко, А. Перм'яков, В. Столяров, В. Шерета та ін. Розробці моделі фахівців фізичного виховання присвятили свої роботи В. Видрін, Г. Жигадло, Л. Іванова, В. Маслов, А. Міненко, С. Собко та ін.

У наукових роботах К. Укотинського. І. Когут (2005), Адель Бен Жедду Бен Ларбі (2007), Зіяд Хаміді Ахмад Насраллах (2008), Н. Носова (2008) зазначено про негативний вплив статодинамічного режиму на стан здоров'я молодших школярів. Дослідженнями Р. Масауд (1998), О. Швай (2000), О. Давиденко (2003), А. Цьось (2005), А. Жмулин (2008), Н. Москаленко (2009) вже не раз було доведено, що збільшення навчального навантаження,

зниження рухової активності призводять до зниження фізичного здоров'я дітей у молодших класах.

Заохочування дітей і підлітків до регулярних занять фізичними вправами сприяє формуванню основи для їх активного життя в майбутньому. Але традиційні засоби фізкультурно-оздоровчої роботи зі школярами на сьогодні не відповідають сучасним вимогам і потребують зміни на більш ефективні.

Постановка завдання (цілей статті). Основною метою є дослідити та обґрунтувати педагогічні умови виховання фізичних якостей учнів основної школи у процесі позакласних занять велосипедним спортом. Відповідно до мети визначені наступні завдання дослідження:

1. Узагальнити теоретичні знання й практичний досвід організації та змісту фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи у процесі позакласних і позашкільних занять.

2. Розкрити сутність виховання фізичних якостей учнів основної школи у процесі позакласних занять обраним видом спорту.

3. Теоретично обґрунтувати ефективність педагогічних умов виховання фізичних якостей учнів основної школи, які займаються велосипедним спортом, у процесі позакласної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження педагогічних умов виховання якостей учнів-спортсменів у процесі позакласних занять велосипедним спортом вимагала розроблення відповідного механізму. Традиційно під педагогічними механізмами науковці розуміють систему, устрій, що визначають якусь дію, явище, способи впливу на несвідому й свідому сфери особистості з метою посилення використовуваних педагогічних методів.

У Міждисциплінарному словнику з педагогіки стосовно механізмів психологічного впливу сказано, що це «способи впливу на несвідому й свідому сфери особистості з метою посилення використовуваних педагогічних методів», якими названо навіювання, зараження, наслідування, переконання [5, с. 123]. У будь-якому випадку, приймаючи за загальне трактування розуміння механізмів як способів досягнення поставленої мети, такі фахівці, як О. Глоба С. Харченко, Є. Холостова, А. Шевцов та інші вважають, що в основі застосування будь-якого механізму лежить внутрішнє ставлення особистості до своїх соціальних ролей, рис характеру, до самої себе, інших

людей, явищ духовного й матеріального життя.

Механізми реалізації будь-якого педагогічного процесу мають формуватися виходячи з принципово важливих положень: по-перше, вони мають враховувати й загальнодержавні, національні інтереси й інтереси розвитку регіону з його специфічними особливостями; по-друге, механізми мають враховувати сектори та напрями роботи, рівні здійснення (обласний, міський, районний); по-третє, механізми мають враховувати визначені загально регіональні орієнтири для вирішення завдань, важливих для вузької групи чи окремої особи, засоби фінансування системи педагогічного супроводу осіб (з державного бюджету, фінансування органами обласної та місцевої влади, залучення позабюджетних коштів, фінансування через молодіжні та інші цільові фонди, через дотації, субсидії, проведення конкурсних програм, грантів тощо); по-четверте, необхідна наявність розвинутої інфраструктури навчально-виховних закладів для школярів [3; 12; 13].

У цьому визначенні закладено розуміння способу реалізації педагогічної мети, що дозволяє віднести це поняття до спеціальних технологій педагогічної науки. Таким чином, якщо брати до уваги специфіку нашого дослідження під механізмами розроблення та впровадження педагогічних умов ми будемо розуміти сукупність цілеспрямованих, взаємопов'язаних, педагогічно керованих процесів, що забезпечують успішність процесу виховання фізичних якостей учнів основної школи під час організованих позакласних занять велосипедним спортом.

Цей процес, на нашу думку, складається: зі здійснення діагностики соціального середовища взагалі й учнів основної школи зокрема; з виявлення на базі висновків діагностики цілей і пріоритетних напрямів діяльності; з розроблення стратегічних і тактичних заходів щодо практичної реалізації заходів. Варто мати на увазі, що всі суб'єкти діяльності, які причетні до цього проекту, мають не тільки керуватися нормативно-правовими документами, але й бути готовими до здійснення прогностичної функції, без якої неможливо досягти високих результатів.

Крім того, необхідно враховувати чинники, що впливають на ефективність здійснення експериментальної діяльності:

1) загальнодержавна стратегія в справі навчання та виховання дітей і молоді;

2) регіональні особливості реалізації процесу навчання та виховання дітей і молоді (демографічна ситуація в регіоні; фінансово-економічне становище регіону;

стан справ зі здоров'ям молоді в регіоні; регіональні традиції стосовно розвитку фізичної культури і спорту; наявність медичних, педагогічних, соціальних та інших кадрів, здатних на професійному рівні вирішувати проблеми виховання дітей і молоді; створення інфраструктури навчально-виховних, медичних, соціально-побутових закладів, для дозвілля, спорту та інших);

3) активність громадськості та самих дітей у процесі (участь у роботі секції з велоспорту);

4) розвиток системи інформування дітей і молоді щодо механізму реалізації процесу їх навчання і виховання;

5) науково-методичне забезпечення процесу навчання та виховання дітей і молоді;

6) функціонування системи підготовки та перепідготовки кадрів (соціальних, медичних, педагогічних, психологічних, тощо) для позакласної та позашкільної роботи з дітьми.

Основними характеристиками механізму реалізації педагогічних умов виховання фізичних якостей учнів основної школи під час організованих позакласних занять велосипедним спортом стали: фіксація досягнутого рівня розвитку, що є своєрідною точкою відліку подальших дій; визначення прогнозованих майбутніх змін, тобто розроблення робочого проекту діяльності; визначення стратегії і тактики, етапів переходу до прогнозованого варіанта; процес відстеження, моніторингу результативності психолого-педагогічної діяльності.

Запропонована комплексна педагогічна технологія включає три етапи реалізації: теоретичний етап (наявність програми дій); методичний етап (нормативи діяльності); процедурний етап (система послідовних операцій). А також три основні функції, що можуть бути реалізовані у практичній діяльності під час її застосування (компенсаторна, адаптивна, та розвивальна) на основі особистісно зорієнтованого індивідуального підходу та розроблення інтегрально-диференціальних корекційно-реабілітаційних програм допомоги і підтримки, адекватних індивідуально-психологічним та віковим особливостям учнів основної школи.

Змістовну частину авторського проекту психолого-педагогічного супроводу склали наступні заходи: проведення наукового соціологічного дослідження ставлення дітей та їхніх батьків щодо важливості організації позакласної та позашкільної фізкультурно-оздоровчої роботи; інформування суспільства про зміни та доповнення у законодавстві щодо організації процесу навчання та виховання школярів; органі-

зації комплексу заходів щодо соціальної підтримки молоді та дітей, які регулярно займаються в секціях з різних видів спорту; забезпечення психолого-педагогічного супроводу школярів-спортсменів; вивчення досвіду іноземних держав у сфері організації позашкільного фізичного виховання; організація роботи щодо адаптації та інтеграції дітей і молоді, що займаються спортом, сприяння реалізації комплексу заходів соціальної підтримки цієї категорії школярів; забезпечення підготовки необхідної кількості педагогічних працівників для роботи з дітьми під час організованих позакласних і позашкільних занять фізичними вправами; проведення у навчальних закладах відкритих занять з питань організації навчально-тренувального процесу з велоспорту; збільшення кількості навчаль-

но-тренувальних груп з велоспорту для учнів основної школи; проведення зустрічей, «круглих столів», конференцій за участю громадських організацій з метою розгляду проблемних питань залучення школярів до регулярних позакласних занять спортом; створення спеціалізованих транспортних умов для занять велоспортом.

Механізми впровадження педагогічних умов мають враховувати загальнодержавні, національні інтереси та інтереси розвитку регіону з його специфічними природно-географічними, соціально-економічними, демографічними характеристиками, історичними та культурно-побутовими особливостями. Залежно від специфіки умов у певний період часу в конкретному регіоні або робиться акцент на загальнонаціональні, державні програми, законо-

Рис. 1. Схеми реалізації програми фізичного виховання дітей і молоді

давчі акти, інформативні документи, або вводяться додаткові нормативні документи, обласні, місцеві програми, заходи, що не суперечать загальнодержавним (вони їх уточнюють, доповнюють, ініціюють). Можна акцентувати увагу на вирішенні проблем соціального захисту (у маленьких містах і селах з депресивною економікою) чи на створенні сприятливих умов для ефективної трудової діяльності (у великих містах з розвиненою соціально-економічною сферою) [9; 10; 14].

Алгоритм реалізації програми (див. рис. 1) має враховувати її структурованість, сектори та напрями роботи, рівні здійснення (обласний, міський, районний). Він має враховувати визначені загальні регіональні орієнтири, а також вирішувати завдання, важливі для вузької групи дітей чи окремої особи. Передбачається, що такий механізм буде ефективним за наявності системи організаційних заходів, які приводили б його в дію:

1) вивчення стану здоров'я, та рівня інтегрованості дітей і молоді, прогнозування розвитку тенденцій їх соціальної адаптації;

2) визначення загальних регіональних орієнтирів щодо психофізичної та соціальної адаптованості дітей і молоді;

3) функціонування оновленої системи підготовки та перепідготовки кадрів (медичних, педагогічних, психологічних, соціальних тощо);

4) залучення керівних кадрів регіону (області, міст, районів, селищ, сіл), закладів та підприємств до безпосередньої участі в реалізації програми навчання та виховання дітей і молоді;

створення ефективної системи інформування учасників виховного середовища про хід реалізації програми.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки:

Аналіз теоретичних знань й практичного досвіду організації та змісту фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи у процесі позакласних занять свідчить про його важливе значення у процесі виховання фізичних якостей учнів основної школи.

Запропонована нами комплексна педагогічна технологія включає три етапи реалізації: теоретичний етап (наявність програми дій); методичний етап (нормативи діяльності); процедурний етап (система послідовних операцій). Виконує три основні функції, які можуть бути реалізовані у практичній діяльності під час її застосування (компенсаторна, адаптивна та розвивальна) на основі особистісно зорієнтованого індивідуального підходу та розробки інтегрально-

диференціальних корекційно-реабілітаційних програм допомоги і підтримки, адекватних індивідуально-психологічним та віковим особливостям учнів основної школи.

Ефективність педагогічних умов виховання фізичних якостей учнів основної школи, які займаються велосипедним спортом, у процесі позакласної роботи залежить від алгоритму реалізації програми, яка має враховувати її структурованість, сектори та напрями роботи, рівні здійснення (обласний, міський, районний); враховувати визначені загальні регіональні орієнтири, а також вирішувати завдання, важливі для вузької групи дітей чи окремої особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наук. Видання. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Дубогай О. Педагогічні умови здоров'язбережувальних технологій фізичного вдосконалення організму дітей перед вступом до школи в системі «дошкільний заклад – сім'я – школа». Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія. – 2015. – Вип. 37. – С. 59–65.
3. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания: в 2 т.: учеб. для студ. вузов физ. воспитания и спорта. – К. : Олимп. лит., 2003. – Т. II. – 2003. – 391 с.
4. Носко М.О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2003. – 53 с.
5. Педагогічний словник. За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
6. Петренко И.Г. Содержание и направленность учебно-тренировочного процесса начальной подготовки юных велосипедистов. Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки». – Киев 1988. – 24 с.
7. Полулященко Т.Л. Формування фізичних якостей школярів старшої школи під впливом занять велосипедним спортом. Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник Донбасу» № 4 (28), 2014: URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN28/index.html>.
8. Полулященко Т.Л. Особливості розвитку фізичних якостей велосипедистів. Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції «Олімпізм і молода спортивна наука України», Луганск. – 2011. – 17–20 с.
9. Полулященко Т.Л. Позашкільні форми занять як один з ефективних методів організації занять з фізичного виховання. Олімпійський спорт, фізическая культура, здоров'є нації в сучасних умовах. Часть вторая. Матеріали ХІ міжнародної науково-практичної конференції. Луганск 2014.
10. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: дис... д-ра

пед. наук: 13.00.05. Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2004.

11. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 438 с.

12. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003. – 272 с.

13. The handbook of physical education / ed. D. Kirk, D. Macdonald, M. O'Sullivan. – London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications, 2006. – 838 p.

14. Weinberg R.S. Foundations of Sport & Exercise Psychology / R. S. Weinberg, D. Gould. Third Edition. – Human Kinetics, 2003. – 586 p.

УДК 37.014.623

ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНІВ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ульянова В.С., д. пед. н., доцент,
професор кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

У статті порушено проблему оволодіння молодшими учнями навичками самоконтролю й саморегуляції, уміннями ефективно управляти своїми емоційними імпульсами та станами, гнучко реагувати в емоційному плані на зміни в ситуації, а також здатністю не піддаватися дії руйнівних емоцій.

Ключові слова: виховання, емоційна сфера, учні, педагогічна проблема, молодша школа.

В статтю затронута проблема оволодіння молодшими школьниками навичками самоконтролю й саморегуляції, уміннями ефективного управління своїми емоціональними імпульсами й станами, гнучко реагувати в емоціональному плані в умовах зміни ситуації, а також здатністю протистояти дії руйнівних емоцій.

Ключевые слова: воспитание, эмоциональная сфера, младшая школа, педагогическая проблема, ученики.

Ulianova V.S. NURTURING EMOTIONAL SPHERE ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS AS A PEDAGOGICAL SCIENCE

The article raised the problem of mastering the younger students the skills of self-monitoring and self-control, the ability to effectively manage their emotional impulses and States flexibility to react emotionally in the face of the changing situation, and also the ability to resist the effects of destructive emotions.

Key words: education, emotional sphere, junior school, teaching problem students.

Постановка проблеми. Виховання емоційної сфери особистості є однією із центральних проблем сучасної педагогіки, оскільки емоційні прояви дитини суттєво впливають на формування всіх інших складників її особистісної структури. Свою назву ця сфера отримала від латинського слова *emovere*, що означає «хвилювати, збуджувати».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що значний інтерес до емоційного складника структури особистості проявляли ще стародавні мислителі, які добре усвідомлювали її значущість. Так, Платон підкреслював, що емоції значною мірою залежать від зовнішнього світу й підводять людину під залежність від нього. Звільнитися від цієї залежності людина може тільки за допомогою власного розуму, який має стати головним регулятором для вибору нею певного варіанта дій [1, с. 44]. Інший видатний

мислитель Аристотель у праці «Про душу» також писав про те, що поведінка людини, яка здатна давати чуттєві оцінки речей як добрих чи поганих, значною мірою залежить від того, які емоції (задоволення чи незадоволення) викликають ці оцінки. Але не можна допускати, щоб особою керували тільки її емоції [10].

Вагомий внесок у розвиток проблеми дослідження емоційної сфери людини зробили У. Джеймс і К. Ланге, які пов'язали емоційні прояви людини з фізіологічними змінами в її організмі. Однак у їхніх поглядах спостерігалася певна нелогічність, оскільки причина та наслідок у послідовності реакцій індивіда були переставлені місцями («Мені страшно, тому що я тремчу») [6; 1; 5].

П. Симонов відзначав, що емоції залежать також від низки інших факторів. На його думку, серед них, передусім, слід ураховувати такі: